

Nec certam sedem, nec propriam faciem, nec munus ullum peculiare tibi dedimus, o Adam, ut quam sedem, quam faciem, quae munera tute optaveris, ea, pro voto, pro tua sententia, habeas et possideas. Definita ceteris natura intra praescriptas a nobis leges coercetur. Tu, nullis augustiis coercitus, pro tuo arbitrio, in cuius manu te posui, tibi illam praeferis. Medium te mundi posui, ut circumspiceres inde commodius quicquid est in mundo. Nec te caelestem neque terrenum, neque mortalem neque immortalem fecimus, ut tui ipsius quasi arbitrarius honorariusque plastes et fctor, in quam malueris tute formam effingas...

Pico della Mirandola,
Oratio de hominis dignitate.

Ik heb u noch een vaste plaats, noch een eigen gelaat, noch enige bijzondere gave geschonken, o Adam, opdat gij naar eigen goeddunken uw plaats, uw gelaat en uw gaven zult kiezen, veroveren en bezitten. De natuur begrenst andere wezens door wetten welke ik heb ingesteld. Maar gij, die aan geen enkele grens gebonden zijt, gij zult door uw eigen wil, in de handen waarvan ik u heb geplaatst, uzelf bepalen. Ik heb u te midden van de wereld geplaatst, opdat gij beter kunt aanschouwen wat deze wereld bevat. Ik heb u hemels noch aards, sterflijk noch onsterflijk gemaakt, opdat gij vrijelijk en naar eigen oordeel, als een goed schilder of een bekwaam beeldhouwer, uw gestalte zult voltooien.

De heerbaan

Henri-Maximilien Ligre vervolgde in kleine etappes zijn weg naar Parijs.

Van de twisten die de koning tegenover de keizer plaatsten was hij geheel onkundig. Hij wist alleen dat de nog maar enkele maanden oude vrede nu al uiteenrafelde als een te lang gedragen kleedingstuk. Het was voor niemand een geheim dat François de Valois nog steeds een begerig oog gericht hield op het land van Milaan, zoals een onfortuinlijke minnaar op zijn geliefde; men wist uit goede bron dat hij geruisloos bezig was aan de grenzen van de hertog van Savoye een gloednieuw leger toe te rusten, hetwelk tot taak zou hebben in Pavia zijn sporen te gaan terugwinnen. Terwijl hij fragmenten van Vergilius vermengde met de droge reisverhalen van zijn vader de bankier, zag Henri-Maximilien in zijn verbeelding, aan gene zijde van de ijsoverkapte bergen, lange rijen ruiters afdalen naar uitgestrekte, vruchtbare en sprookjesachtig mooie landen: rossige vlakten, ruisende bronnen waaraan witte kudden zich laven, steden geciseleerd als juwelenschrijnen, boordevol goud, kruiden en fijn bewerkt leer, rijk als pakhuizen, statig als kerken; tuinen vol beelden, zalen vol zeldzame manuscripten; vrouwen in zijden gewaden die de krijgsheld gastvrij onthalen; de meest verfijnde genoegens in de bras- en slemppartijen, en op tafels van massief zilver, in fiolen van Venetiaans glas, de troebele glans van de malvezij.

Enkele dagen geleden had hij zonder spijt zijn geboortehuis in Brugge en zijn toekomst als koopmanszoon vaarwel gezegd. Een manke sergeant, die zich erop beroemde ten tijde van Karel VIII in Italië te hebben gediend, had hem op een avond zijn heldendaden opgedist en hem een beschrijving gegeven van de meisjes en de zakken goud die hij tijdens de plundering van de steden had weten te bemachtigen. Henri-Maximilien had hem voor zijn snoeverijen beloond met een kan wijn in de taveerne. Thuisgekomen had hij tegen zichzelf gezegd dat het tijd werd op zijn beurt iets van de wereldbol te gaan verkennen. De toekomstige veldheer aarzelde of hij zich bij de troepen van de keizer of bij die van de Franse koning

zou aansluiten; ten slotte liet hij het lot door kruis of munt beslissen; de keizer verloor. Een dienstmeisje verklaapte zijn voorbereidselen voor het vertrek. Henri-Juste verkocht eerst een paar opstoppers aan de afvallige zoon, toen, vertederd door de aanblik van zijn jongste, die in zijn lange jurk aan de leiband over het tapijt van de zitkamer dribbelde, wenste hij zijn oudste gekscherend een gunstige wind toe bij die leeghoofden van Franssen. Een beetje uit vaderliefde, maar veel meer uit ijdelheid en om zichzelf te bewijzen dat zijn invloed ver reikte, nam hij zich voor te gelegener tijd naar zijn agent in Lyon, Maître Muzot te schrijven met het verzoek deze ongezeglijke zoon aan te bevelen bij admiraal Chabot de Brion, die grote schulden had aan de Ligre-bank. Henri-Maximilien kon nog zo hard het stof van het ouderlijk handelshuis van zijn voeten schudden, men is niet voor niets de zoon van een man die de koersen van de geldmiddelen doet stijgen en dalen en aan vorsten leent. De moeder van de held in de dop vulde zijn zakken met etenswaren en stopte hem heimelijk het geld voor de reis toe.

Toen hij langs Dranouter kwam, waar zijn vader een buitenhuis bezat, haalde hij de rentmeester over hem zijn paard, dat al kreupel liep, te laten inwisselen tegen het mooiste dier uit de stallen van de bankier. In Saint-Quentin verkocht hij het al weer, een beetje omdat dit prachtige rijdier het bedrag van zijn verteringen op de lei van de herbergiers als bij toverslag deed groeien, een beetje omdat deze te weelderige equipage hem belette naar hartelust van de vreugden van de grote weg te genieten. Om langer toe te komen met zijn reisgeld, dat sneller dan hij had gedacht door zijn vingers glipte, at hij met de voermannen het ranzige spek en de grauwe erwten van de schamele herbergen en sliep 's avonds op het stro, maar hij verloor welgemoed in rondjes en bij het kaartspel de bedragen die hij aldus op betere nachtverblijven bespaarde. Af en toe bood een barmhartige weduwe in een afgelegen boerderij hem brood en haar bed. Hij vergat de schone letteren niet: zijn zakken waren gevuld met kleine, in lamsvel gehulde boekdelen, bij wijze van voorschot op de erfenis meegenomen uit de bibliotheek van zijn oom, de kanunnik Bartholommé Campanus, die een boekenverzamelaar was. Op het middaguur in een weiland uitgestrekt, schaterde hij het uit om een Latijnse snaaksheid van Martialis, een andere keer, melancholischer gestemd en peinzend in het water van een vijver spuwend, droomde hij van een kuise en

ingetogen dame, aan wie hij in sonnetten naar de wijze van Petrarca zijn ziel en zijn leven zou wijden. Hij was half ingedommeld; zijn schoenen wezen met hun punten naar de hemel, als kerktorens; de hoge haverstengels waren een compagnie landsknechten in groene jassen; een klaproos was een mooi meisje in een verkreukeld rokje. Op andere momenten voelde de jonge reus zich één met de aarde. Een vlieg wekte hem, of het gebeier van een dorpsklok; met zijn muts op een oor, strohalmen in zijn lichtblonde haren, zijn lange onregelmatige gezicht, één en al neus, vuurrood van de zon en het koude water, liep Henri-Maximilien vrolijk de roem tegemoet.

Hij wisselde grapjes met de voorbijgangers en informeerde naar het laatste nieuws. Sinds de pleisterplaats van La Fère liep een pelgrim voor hem uit, op een afstand van ongeveer honderd vadem. Hij liep snel. Henri-Maximilien, om een praatje verlegen, versnelde zijn pas.

'Bid voor mij in Compostella,' zei de Vlaming joviaal.

'Ge hebt goed geraden,' zei de ander. 'Ik ga erheen.'

Hij draaide onder zijn bruine capuchon zijn hoofd om, en Henri-Maximilien herkende Zeno.

De magere jongeman met zijn lange hals scheen nog een el te zijn gegroeid sinds hun laatste escapade naar de najaarskermis. Zijn knappe, nog steeds even bleke gezicht leek uitgeteerd, en in zijn gang was iets van een verbeterde haast.

'Gegroet, neef!' zei Henri-Maximilien vrolijk. 'Kanunnik Campanus heeft de hele winter in Brugge op je gewacht; de rector magnificus in Leuven trekt de haren uit zijn baard van ergernis over je afwezigheid, en daar duik je opeens als een geestverschijning op om de hoek van een holle weg.'

'De gemijterde abt van Sint-Baaf in Gent heeft werk voor me gevonden,' zei Zeno voorzichtig. 'Heb ik in hem geen beschermer om in ere te houden? Maar vertel me liever waarom jij als een zwerver over Frankrijks wegen trekt.'

'Jij hebt er misschien een beetje mee te maken,' antwoordde de jongste van de twee reizigers. 'Ik heb de zaak van mijn vader de rug toegekeerd zoals jij de theologische studie. Maar ik zie dat je uit de handen van de rector magnificus in die van de gemijterde abt bent gevallen.'

'Wat wil je,' zei de clericus. 'Men begint altijd met de *famulus* van iemand te zijn.'

‘Dan liever de haakbus omgehangen,’ zei Henri-Maximilien.

Zeno wierp hem een minachtende blik toe.

‘Jouw vader is rijk genoeg om de beste compagnie landsknechten van Keizer Karel voor je te kopen,’ zei hij, ‘als jullie werkelijk allebei vindt dat het soldatenvak een passende bezigheid is voor een man.’

‘De landsknechten die mijn vader voor me zou kunnen kopen trekken me evenveel aan als jou de prebenden van je abten,’ replieerde Henri-Maximilien. ‘En bovendien, alleen in Frankrijk kan men zich naar behoren aan de dames wijden.’

Het grapje vond geen weerklank. De toekomstige legeraanvoerder bleef staan om van een boer een handvol kersen te kopen. Ze gingen op de rand van een verhoging zitten om te eten.

‘Je hebt je wel als dwaas vermomd,’ zei Henri-Maximilien, nieuwsgierig het habijt van de pelgrim bekijkend.

‘Ja,’ zei Zeno. ‘Maar ik had genoeg van de duffe boeken. Ik ontcijfer liever een bewegende tekst: duizend Romeinse en Arabische cijfers; letters die nu eens van links naar rechts lopen, zoals die van onze schrijvers, dan weer van rechts naar links, zoals in de oosterse manuscripten. Doorhalingen die pest of oorlog betekenen. Titels, met hartebloed geschreven. En overal tekens, en hier en daar vlekken die nog vreemder zijn dan tekens... Is er een makkelijker kleding denkbaar om onopgemerkt langs de wegen te gaan? Mijn voeten trekken over de wereld zoals insecten over de bladen van een psalmenboek.’

‘Heel mooi,’ zei Henri-Maximilien verstrooid. ‘Maar waarom moet je naar Compostella? Ik zie je daar al zitten, tussen die dikke monniken, door je neus zingend.’

‘Och!’ zei de pelgrim. ‘Wat heb ik te maken met die nietsnutten en die onnozele halzen? Maar de prior van de Jacobieten in León is een liefhebber van alchimie. Hij heeft gecorrespondeerd met kannunnik Bartholommé Campanus, onze brave oom, die kleurloze sul die zich soms als bij vergissing op verboden terrein waagt. De abt van Sint-Baaf heeft hem op zijn beurt per brief aangespoord mij mee te delen wat hij weet. Maar ik moet me haasten, want hij is oud. Ik ben bang dat hij spoedig zijn kennis vergeet of sterft.’

‘Hij zal je voeden met rauwe knollen en je zijn soep van koper met zwavelpoeder laten afschuimen. Dank je feestelijk! Ik ben van plan met minder moeite betere spijzen te veroveren.’

Zeno stond op zonder te antwoorden. Henri-Maximilien vervolgde, zijn laatste pitten op de weg uitspuwend: ‘De vrede hangt aan een zijden draadje, broeder Zeno. De vorsten vechten om de landen zoals dronkaards in de taverne elkaar de schotels betwisten. Hier de Provence, een honingkoek; daar het gebied van Milaan, een palingpastei. Van dat alles zal voor mij vast wel een kruimeltje roem afvallen om tussen mijn kiezen te steken.’

‘*Ineptissima vanitas*,’ zei de jonge clericus kortaf. ‘Hecht je nog steeds waarde aan loze woorden uit mensenmond?’

‘Ik ben zestien jaar,’ zei Henri-Maximilien. ‘Over vijftien jaar zullen we wel zien of ik misschien de evenknie van Alexander ben. Over dertig jaar zullen we weten of ik al dan niet de gelijke ben van wijlen Caesar. Moet ik mijn leven doorbrengen met het uitmeten van stukken laken in een winkel in de Wollestraat? Het gaat erom man te zijn.’

‘Ik ben twintig jaar,’ berekende Zeno. ‘Op zijn gunstigst bezien heb ik vijftig jaren van studie voor de boeg voordat deze schedel in een doodskop verandert. Zoek jij je vreugden en je helden maar bij Plutarchus, broeder Henri. Voor mij gaat het erom meer dan een man te zijn.’

‘Ik ga richting Alpen,’ zei Henri-Maximilien.

‘Ik richting Pyreneeën,’ zei Zeno.

Ze zwegen. De vlakke, door populieren omzoomde weg ontrolde voor hen een stukje van de vrije wereld. De avonturier van de macht en de avonturier van de kennis liepen zij aan zij.

‘Kijk,’ vervolgde Zeno. ‘Voorbij dat dorp andere dorpen, voorbij die abdij andere abdijen, voorbij dat fort andere forten. En in elk van de gedachtenkastelen, in elk van de wankelende bouwsels van persoonlijke meningen die zich verheffen boven de wankelende bouwsels van hout en boven de kastelen van steen, sluit het leven de dwazen op en opent een poortje voor de wijzen. Aan gene zijde van de Alpen, Italië. Aan gene zijde van de Pyreneeën, Spanje. Aan de ene kant het land van Mirandola, aan de andere kant dat van Avicenna. En nog verder de zee, en aan de overkant van de zee, aan andere oevers van de onmetelijke vlakke, Arabië, Morea, Indië, de twee Amerika's. En overal dalen waar men geneeskrachtige kruiden kan plukken, rotsen waar zich de metalen verschuilen die elk voor zich een fase van het Grote Werk symboliseren, toverformules, tussen de tanden der doden gelegd, goden waarvan elk zijn

belofte heeft, mensenmassa's waarvan elk individu zichzelf voor middelpunt van het heelal houdt. Wie zou zo dwaas zijn te sterven zonder althans zijn gevangenis te hebben verkend? Je ziet het, broeder Henri, ik ben werkelijk een pelgrim. De weg is lang, maar ik ben jong.'

'De wereld is groot,' zei Henri-Maximilien.

'De wereld is groot,' zei Zeno op ernstige toon. 'Moge het Hem die misschien *Is* behagen het menselijk hart te verruimen tot de omvang van het hele leven.'

En opnieuw zwegen ze. Opeens sloeg Henri-Maximilien zich tegen het hoofd en barstte in lachen uit.

'Zeno,' zei hij, 'herinner je je nog je vriend Colas Gheel, de man van de pullen bier, je broeder in Sint-Jan? Hij heeft de fabriek van mijn brave vader verlaten, waar men overigens sterft van de honger; hij is naar Brugge teruggekeerd; hij wandelt door de straten, een rozenkrans aan zijn pols, paternosters prevelend voor de ziel van zijn Thomas wiens brein door jullie machines werd vertroebeld, en maakt jou uit voor duivelsdienaar, voor Judas en voor Antichrist. Wat zijn Perrotin aangaat, niemand weet waar hij is; Satan heeft hem zeker meeegenomen.'

Een lelijke grimas vertrok het gezicht van de jonge clericus en maakte het ouder.

'Allemaal zottenklap,' zei hij. 'Laat ons aan die leeghoofden geen woorden verspillen. Zij zijn wat ze zijn: het levende materiaal dat jouw vader omzet in goud dat jij eens zult erven. Praat me niet over stukgeslagen machines of over gebroken halzen, en ik zal jou niet spreken over de voor rekening van de paardenhandelaar in Dranouter togetakelde merries, of over de vorige zomer door jou verleide meisjes en stukgeslagen vaten wijn.'

Henri-Maximilien gaf geen antwoord en floot zachtjes voor zich heen een zwerverslied. Ze praatten alleen nog over de toestand van de wegen en de prijzen van de nachtverblijven.

Bij het volgende kruispunt gingen ze uiteen. Henri-Maximilien koos de heerweg. Zeno nam een zijweg. Opeens keerde de jongste van de twee op zijn schreden terug en haalde de ander weer in; hij legde zijn hand op de schouder van de pelgrim.

'Broeder,' zei hij, 'herinner je je Wiwine, dat bleke meisje dat jij vroeger verdedigde als wij schelmen haar bij het uitgaan van de

school in de billen knepen? Ze houdt van je; ze beweert dat ze door een gelofte aan je is gebonden; ze heeft dezer dagen het aanbod van een schepen geweigerd. Haar tante heeft haar om de oren geslagen en haar op water en brood gezet, maar ze houdt vol. Ze zal op je wachten, zegt ze, als het moet tot het eind van de wereld.'

Zeno bleef staan. Iets als een aarzeling trok door zijn blik en verdween erin, zoals de druppeltjes van een damp in een vuurgloed.

'Het spijt me voor haar,' zei hij. 'Wat heb ik gemeen met dat om de oren geslagen meisje? Een ander wacht me ginds. Ik ga tot hem.'

Hij begon weer te lopen.

'Wie?' vroeg Henri-Maximilien hoogst verbaasd. 'De prior van León, die aftandse kerel?'

Zeno draaide zich om.

'*Hic Zeno*,' zei hij. 'Ik zelf.'